

ONLAYN TA'LIM PLATFORMALARI ASOSIDA TASHKIL ETILGAN O'QUV JARAYONINING TALABALARNING O'QUV SAMARADORLIGI VA MUSTAQIL O'RGANISH KO'NIKMALARIGA TA'SIRINI TAHLIL QILISH

Qudratova Sultonposhsha Otabek qizi

Navoiy davlat universiteti o'qituvchisi.

Ziyotova Umida Otabek qizi

TPMI doktoranti.

Qudratov Hasanali Otabekk o'g'li

IIV Navoiy akademik litseyi o'qituvchisi.

Annotatsiya.

Mazkur maqolada onlayn ta'lim platformalari asosida tashkil etilgan o'quv jarayonining talabalarning o'quv samaradorligi hamda mustaqil o'rganish ko'nikmalariga ta'siri nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda raqamli ta'lim muhitining zamonaviy oliy ta'lim tizimidagi o'rni, uning pedagogik imkoniyatlari hamda o'quv jarayonini tashkil etishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, onlayn ta'lim platformalari (Moodle, Google Classroom va boshqalar) orqali o'quv materiallarini taqdim etish, topshiriqlarni boshqarish, baholash jarayonini avtomatlashtirish hamda talaba va o'qituvchi o'rtasidagi interaktiv aloqani kuchaytirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Ushbu jarayonlarning talabalarda bilimlarni mustahkamlash, o'quv jarayoniga faol jalb etilish va mustaqil ishlashga bo'lgan intilishini oshirishdagi roli asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: onlayn ta'lim platformalari, o'quv samaradorligi, mustaqil o'rganish, raqamli ta'lim, LMS (Learning Management System), Google Classroom, Moodle, interaktiv ta'lim, talaba faolligi, self-regulated learning

Hozirgi globallashtirish va raqamlashtirish sharoitida ta'lim tizimida tub o'zgarishlar yuz bermoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida an'anaviy ta'lim shakllari bilan bir qatorda onlayn ta'lim platformalariga asoslangan o'qitish tizimi keng joriy etilmoqda. Bu jarayon ayniqsa oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini tashkil etish, boshqarish va nazorat qilishning yangi mexanizmlarini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

So‘nggi yillarda dunyo miqyosida UNESCO, World Bank hamda OECD kabi nufuzli tashkilotlar tomonidan ta‘limni raqamlashtirish, masofaviy va aralash (blended learning) ta‘lim tizimlarini rivojlantirish bo‘yicha keng qamrovli tadqiqotlar olib borilmoqda. Ushbu tadqiqotlar natijalari onlayn platformalardan samarali foydalanish talabalarning o‘quv jarayonidagi faolligini oshirishi, bilimlarni o‘zlashtirish darajasini yaxshilashi hamda mustaqil ta‘lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim omil ekanligini ko‘rsatmoqda.

Mamlakatimizda ham ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va ta‘lim sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Xususan, O‘zbekiston Respublikasida oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida zamonaviy pedagogik texnologiyalar va raqamli ta‘lim platformalarini keng joriy etish, talabalarning mustaqil ta‘lim olish kompetensiyalarini rivojlantirish muhim vazifa sifatida ko‘rsatib o‘tilgan.

Onlayn ta‘lim platformalari (masalan, Moodle, Google Classroom va boshqa LMS tizimlari) o‘quv materiallarini yetkazish, topshiriqlarni boshqarish, baholash jarayonini avtomatlashtirish hamda o‘qituvchi va talaba o‘rtasida samarali interaktiv aloqani ta‘minlash imkonini beradi. Shu bilan birga, ushbu platformalar talabalarning o‘z-o‘zini boshqarib o‘rganish (self-regulated learning) faoliyatini rivojlantirishda ham muhim vosita hisoblanadi.

Biroq amaliyot shuni ko‘rsatadiki, onlayn platformalardan foydalanish har doim ham yuqori natijadorlikni kafolatlamaydi. Ularning samaradorligi ko‘p jihatdan o‘quv jarayonining qanday tashkil etilgani, interaktiv metodlardan foydalanish darajasi hamda talabalarning mustaqil ishlashga tayyorgarligi bilan chambarchas bog‘liqdir. Shu sababli mazkur yo‘nalishda chuqur ilmiy tahlillar olib borish zarurati yuzaga kelmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — onlayn ta‘lim platformalari asosida tashkil etilgan o‘quv jarayonining talabalarning o‘quv samaradorligi va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalariga ta‘sirini tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari sifatida quyidagilar belgilandi:

- onlayn ta‘lim platformalarining pedagogik imkoniyatlarini o‘rganish;

- o‘quv samaradorligi va mustaqil o‘rganish tushunchalarini nazariy jihatdan tahlil qilish;
- onlayn platformalar asosida tashkil etilgan o‘quv jarayonining talabalarga ta’sirini aniqlash;
- olingan natijalar asosida ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda onlayn ta’lim platformalaridan foydalanish nafaqat o‘quv natijalari, balki talabalarning mustaqil o‘rganish ko‘nikmalariga ta’siri nuqtai nazaridan kompleks tarzda tahlil qilinadi.

Zamonaviy ta’lim tizimida raqamli texnologiyalar, xususan onlayn ta’lim platformalari o‘quv jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ushbu platformalar nafaqat ta’lim resurslarini yetkazish vositasi, balki o‘quv faoliyatini samarali tashkil etish, monitoring qilish va baholash imkonini beruvchi kompleks pedagogik muhit sifatida namoyon bo‘ladi.

Onlayn ta’lim platformalari (masalan, Moodle, Google Classroom) o‘zining funksional imkoniyatlari orqali o‘quv materiallarini tizimli ravishda taqdim etish, topshiriqlarni individual va guruh shaklida tashkil etish, shuningdek, teskari aloqani tezkor amalga oshirish imkonini yaratadi. Bu esa o‘quv jarayonining uzluksizligi va moslashuvchanligini ta’minlaydi.

O‘quv samaradorligi ta’lim jarayonining muhim ko‘rsatkichlaridan biri bo‘lib, u talabalarning bilim, ko‘nikma va malakalarni qay darajada o‘zlashtirganini ifodalaydi. Onlayn platformalar orqali tashkil etilgan o‘quv jarayoni quyidagi jihatlar orqali samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi:

Birinchi, o‘quv materiallarining doimiy ochiqdigi va qayta ko‘rib chiqish imkoniyati talabalarga bilimlarni mustahkamlashda qulaylik yaratadi. An’anaviy darslarda cheklangan vaqt omili mavjud bo‘lsa, onlayn platformalarda talaba materiallarga istalgan vaqtda murojaat qilishi mumkin.

Ikkinchi, baholash jarayonining avtomatlashtirilishi va shaffofligi talabalarning o‘z natijalarini tahlil qilishiga yordam beradi. Testlar, kvizlar va topshiriqlar orqali tezkor natija olish imkoniyati o‘quv jarayonini yanada samarali qiladi.

Uchinchidan, interaktiv elementlarning mavjudligi (forumlar, muhokamalar, onlayn topshiriqlar) talabalarning faolligini oshiradi. Bu esa passiv o‘rganishdan faol o‘rganishga o‘tishni ta’minlaydi.

Shu bilan birga, platformalardan samarali foydalanish darajasi o‘qituvchining metodik yondashuvi va o‘quv jarayonini qanday tashkil etishiga bevosita bog‘liq ekanligini ta’kidlash lozim.

Mustaqil o‘rganish zamonaviy ta’limning asosiy kompetensiyalaridan biri hisoblanadi. Onlayn ta’lim muhiti talabalarda o‘z-o‘zini boshqarish, vaqtni to‘g‘ri taqsimlash va individual o‘rganish strategiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Onlayn platformalarda talaba o‘z o‘quv faoliyatini mustaqil rejalashtiradi: qachon o‘qish, qachon topshiriq bajarish va qanday sur’atda o‘zlashtirishni o‘zi belgilaydi. Bu esa self-regulated learning (o‘z-o‘zini boshqarib o‘rganish) ko‘nikmalarining shakllanishiga olib keladi.

Shuningdek, platformalardagi topshiriqlar tizimi, deadline (muddat)lar va monitoring vositalari talabalarda mas’uliyat hissini kuchaytiradi. Talaba o‘z faoliyati natijalarini kuzatish orqali o‘z kamchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etishga intiladi.

Biroq, barcha talabalar ham mustaqil o‘rganishga bir xil darajada tayyor emas. Ba’zi hollarda motivatsiyaning pastligi, o‘zini nazorat qilishning yetarli emasligi yoki texnologik savodxonlik darajasining pastligi onlayn ta’lim samaradorligini pasaytirishi mumkin.

Onlayn ta’lim jarayonining samaradorligiga ta’sir etuvchi omillar

Onlayn platformalar samaradorligi bir qator omillarga bog‘liq bo‘lib, ularni quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

- **Pedagogik omillar:** o‘qitish metodlari, interaktiv yondashuv, kontent sifati
- **Texnologik omillar:** platformaning qulayligi, texnik imkoniyatlar, internet sifati
- **Psixologik omillar:** motivatsiya, o‘z-o‘zini boshqarish, o‘rganishga bo‘lgan munosabat

Agar ushbu omillar uyg‘unlashgan holda tashkil etilsa, onlayn ta’lim platformalari orqali yuqori natijalarga erishish mumkin.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, onlayn ta'lim platformalari o'quv jarayonini samarali tashkil etish, talabalarning o'quv natijalarini oshirish hamda ularning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Biroq, ushbu samaradorlik platformaning o'ziga emas, balki undan qanday pedagogik yondashuv asosida foydalanilayotganiga bog'liqdir.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, onlayn ta'lim platformalari asosida tashkil etilgan o'quv jarayoni talabalarning o'quv samaradorligini oshirish va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Xususan, Moodle va Google Classroom platformalari orqali o'quv materiallariga doimiy kirish, tezkor baholash va interaktiv muloqot imkoniyati yaratiladi.

Shu bilan birga, tadqiqot shuni tasdiqladiki, onlayn ta'lim samaradorligi platformaning o'zidan ko'ra, uni qanday pedagogik yondashuv asosida qo'llashga bog'liqdir. To'g'ri tashkil etilgan o'quv jarayoni talabalarda o'z-o'zini boshqarib o'rganish, vaqtni rejalashtirish va mas'uliyat kabi muhim kompetensiyalarni shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Zimmerman, Barry J.. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice*, 41(2), 64–70.
2. Anderson, Terry. (2008). *The Theory and Practice of Online Learning*. Athabasca University Press.
3. Hrastinski, Stefan. (2009). A theory of online learning as online participation. *Computers & Education*, 52(1), 78–82.
4. UNESCO. (2020). *Education in a post-COVID world: Nine ideas for public action*.
5. OECD. (2021). *The State of Global Education: 18 Months into the Pandemic*.
6. World Bank. (2020). *Remote Learning and COVID-19: The Use of Educational Technologies*.
7. Moodle. (2023). *Learning Management System Documentation*.
8. Google Classroom. (2023). *Official Platform Guide for Education*.